

Matti Häyry, Tuija Takala ja Johanna Ahola-Launonen (toim.): Oikeudenmukaisuuden ongelma. Gaudeamus, Helsinki 2018.

Monitieteiset antologiat kärsivät usein samasta ongelmasta kuin isot pöytäseurueet. Vaikka kaikki ahtautuvat saman pöydän ääreen, kaikki eivät silti pysty keskustelemaan keskenään, joten samassa seurassa oleminen on lähinnä symbolista. Matti Häyryn, Tuija Takalan ja Johanna Ahola-Launosen toimittamassa *Oikeudenmukaisuuden ongelma* –antologiassa on 343 sivua, johdanto ja päätös mukaan lukien 22 artikkelia, ja kirjoittajia lähes yhtä monelta alalta. Filosofien toimittamassa teoksessa on artikkeleita niin yhteiskuntatieteilijöiltä, psykologeilta, historioitsijoilta kuin juristeiltakin. Ohipuhumisen ongelma nousee tällaisessa seurassa lähes väistämättä, eivätkä toimittajat hyvistä yrityksistään huolimatta ole pystyneet sitomaan tekstejä yhteen. Silti tämä oikeudenmukaisuuteen keskittyvä antologia sisältää paljon lukemisen arvoista.

Teokseen kirjoittaneet filosofit ovat kaikki päätyneet kirjoittamaan johdatuksia aiheisiinsa, kun taas muut lähinnä tarkastelevat oikeudenmukaisuuteen liittyviä, toisinaan hyvinkin rajattuja erityiskysymyksiä. Filosofilukijalle filosofien kirjoittamat artikkelit sisältävät näin entuudestaan tuttuja asioita. Silti esimerkiksi Simo Knuutilan kirjoittama antiikin oikeudenmukaisuuskäsitteiden tiivis historia, Matti Häyryn modernien oikeudenmukaisuusteorioiden luokittelu ja Kaisa Herneen artikkeliin sisältyvä peruskäsitteiden tarkastelu ovat filosofilukijallekin hyödyllisiä kertauksia aiheisiin. Filosofisiin antologioihin tavallisesti sisältyvät ”Mitä lempifilosofini ajatteli aiheesta X” – tyyppiset tekstit on tällä kertaa jätetty pois. Kokonaisuus on ongelmakeskeinen eikä ajattelijakeskeinen. Hyvä niin, vaihteeksi.

Oikeudenmukaisuuskysymysten systemaattinen tarkastelu näyttää tämän otoksen perusteella olevan sosiaalipolitiikan tutkijoiden vahva laji. Juho Saaren artikkeli sosiaaliturvariippuvuudesta yhdistää empiirisiä tuloksia ja käsitteellisiä tarkasteluja esimerkillisellä tavalla. Myös Heikki Ervastin, Raija Julkusen ja Pekka Myrskylän sosiaalipoliittiset tekstit ovat hyödyllisiä empiirisesti informoituja esityksiä niille oikeudenmukaisuudesta kiinnostuneille jotka haluavat poistua filosofisista kuplistaan. Hieman yllättäen, kokoelman poleemisin ja tietyyssä mielessä radikaalein teksti on lähtöisin taloustieteilijän kynästä. Kansainvälisen talouden professori Pertti Haaparanta puolustaa voimakkaasti oikeudenmukaisuusarvioiden ja oikeudenmukaisuutta lisäävien toimenpiteiden ulottamista kansainvälisiin hyvinvointieroihin. Antologia sisältää myös paljon tekstejä, jotka liittyvät oikeudenmukaisuuteen vain epäsuorasti. Tämä ei kuitenkaan tee niistä vähemmän kiinnostavia. Esimerkiksi sosiaalipsykologi Karmela Liebkind esittää, että monet tavanomaiset ryhmäennakkoluulojen selitykset ovat puutteellisia tai suorastaan virheellisiä. Ryhmäennakkoluulot eivät millään yksinkertaisella tavalla selity sen enempää huonompiosaisuudesta, kilpailuasetelmista kuin biologistakaan. Ennakkoluulot ovat perustaltaan sosiaalinen, ryhmätason ilmiö, joka ei palaudu sen enempää yksilöiden kokemuksiin kuin geeneihinkään. Erityispedagogiikan professori Simo Vehmas argumentoi aivan toisella tasolla mutta yhtä kiinnostavasti ryhmäjäsenyyden merkitystä puolustaen.

Esimerkiksi vammaisuutta ei voi käsitellä sosiaalisena konstruktiona ainakaan siinä mielessä, että vammoihin liittyvät epätoivotut aspektit vain kielletäisiin. Kuten Vehmas sanoo, ”on mahdotonta taistella sellaisen ihmisryhmän sortoa ja syrjintää vastaan jota ei ole olemassa”.

Henkilöhakemiston perusteella ei jää epäilystä siitä, kuka suomalaisten oikeudenmukaisuuden tutkijoiden mielestä on tärkein ajattelija. Viittausten määrissä laskettuna John Rawls johtaa ylivoimaisesti. Tämä on sikäli kiinnostava tulos, että jos vastaava teos olisi julkaistu kaksikymmentä viisi vuotta sitten, tulos olisi varmaan ollut sama. Rawlsin jatkuva suosio on oma kiinnostava aiheensa, josta joku voisi joskus kirjoittaa metatason tarkastelun.

Historiallista ulottuvuutta oikeudenmukaisuuden ongelman tarkasteluun tuovat jo mainitun Knuutilan esityksen ohella Anneli Aejmelaeuksen artikkeli oikeudenmukaisuudesta Vanhassa testamentissa ja Maijastiina Kahloksen antiikin kristillistä ajattelua, erityisesti pyhää Augustinusta käsittelevä tarkastelu. Historiallisesti orientoituneista teksteistä juristi Pia Letto-Vanamon kuvaus oikeudenmukaisuusajattelusta keskiajan ja uuden ajan alun lainkäytössä on erityisen kiinnostava. Tällaisen antologian kohdalla puutteiden osoittelu on yleisesti turhaa. Oikeudenmukaisuus on niin laaja aihe, että saman paksuisia antologioita voisi helposti toimittaa monta. Yhden häiritsevän aukon voisin kuitenkin mainita. Modernin oikeudenmukaisuusajattelun historia 1700-luvulta 1900-luvulle jätetään oikeudenmukaisuutta käsittelevissä teoksissa yleensä kertomatta, vaikka se on luultavasti vaikuttanut nykyään elävien ihmistenkin ajatteluun enemmän kuin vaikkapa Augustinuksen tai Rawlsin teokset. Erilaiset utopistiset, egalitaristiset, sosialistiset, maareformeja vaativat, jne. ajattelijat ja liikkeet ovat Ranskan vallankumouksesta lähtien esittäneet omia oikeudenmukaisuusmallejaan. Näistä olisi hyvä saada yleisesitys. Se, että sellaista ei tahdo löytyä muillakaan kielillä, ei riitä perustelevaan puutetta.

Kaikkiaan *Oikeudenmukaisuuden ongelma* on kiinnostava katsaus aiheeseensa. Oppikirjaksi se soveltuu valikoiden; kaikkia artikkeleita ei ehkä kannata opiskelijoilla luettaa. Lisäpisteitä teokselle voi antaa hyvästä toimitustyöstä. Kunnollinen hakemisto on lukijalle osoitettu kohteliaisuus, jota toivoisi kustantajien yleensäkin harrastavan.